

סוגיות עכשוויות באמנות המערכה

בין הקטבים

מלחמת "חרבות ברזל" ה'
אדם וחברה

מרכז דדו
לחשיבה צבאית
בין-תחומית

מאמרי בין הקטבים
זמנים לקריאה גם
באתר מרכז דדו

המחיר: 20 ש"ח

הקדמת העורכים

מלחמת "חרבות ברזל" פרצה בחטף בשבעה באוקטובר 2023, והיא מתנהלת גם בעת כתיבת שורות אלה. פן חשוב בניהולה של כל מלחמה הוא הממד האנושי, על אחת כמה וכמה במלחמת "חרבות ברזל" שעוררה לפתע סוגיות הנוגעות בתפר שבין הצבאי לאישי לחברתי - חלקן חדשות, חלקן ותיקות, וחלקן מעוררות לתחייה דיונים שחשבנו שנשכחו. המלחמה ייחודית במגוון היבטים, ובהיבט של הממד האנושי: היא פרצה על רקע שסעים חברתיים ניכרים, ואלו ליוו אותה במהלכה. ממד זה התאפיין גם בשינוי מהיר של תפיסת האיום על ישראל, בהפעלה נרחבת של נשות מילואים ואנשי מילואים לאחר שנים שבהן הופעל המערך במתינות, בשחיקה מצטברת הנובעת מהתמשכות המלחמה ועוד.

לנוכח הבנת הצורך בלמידת הממד האנושי בעניין המלחמה החליטו מחלקת מדעי ההתנהגות של צה"ל ומרכז דדו לצאת במיזם משותף, שמטרתו היא בחינה ראשונית של סוגיות רלוונטיות העוסקות ביחסי צבא-חברה, משאבי אנוש במלחמה ופסיכולוגיה צבאית. שמחנו לקבל מגוון רחב של הצעות למאמרים מידי אנשי מקצוע צבאיים ואנשי אקדמיה, ואלו העבירו אותנו, עורכי הגיליון, מסע מרתק ורבגוני על סוגיית האדם בעת מלחמת "חרבות ברזל". חלק מהמאמרים מתפרסמים בגיליון **בין הקטבים** שלפניך.

הנושאים שעליהם בחרו המשתתפים לכתוב מעידים על עיסוקם המקצועי בפן האנושי של המלחמה, ובפרט על הסוגיות המרכזיות שהיא העירה. מצאנו שניתן לארגן את נושאי המאמרים לכמה קבוצות מרכזיות:

יש שיגידו שהמלחמה הנוכחית מבטאת **שינוי פרדיגמטי** בתפיסת תופעת המלחמה בישראל וגם ביחסי צבא-חברה. שרית שיף ורוני טיארג'אן מציגים ניתוח העוסק בעיצוב יחסי צבא-חברה בישראל בין שתי פרדיגמות: האחת שבמרכזה שימור של סדר יום אזרחי בעת סבבי לחימה בעצימות נמוכה, והאחרת היא פרדיגמה חדשה-ישנה של מלחמה כוללת, שבליבה תפיסת "החברה המגויסת". הם טוענים כי יחסי צבא-חברה בישראל מתארגנים מחדש במשולב על בסיס שתי פרדיגמות אלה.

הדיון המתגבר בתחום חקר יחסי צבא-חברה על סוגיית **האמון הציבורי במוסדות בכלל ובצה"ל בפרט** בא לידי ביטוי במאמרו של מוטי ספראי. המאמר דן בשיקום אמון חברתי לאחר כשל מבצעי תוך השוואה בין מלחמת יום כיפור למלחמת "חרבות ברזל" ותוך השוואת מודלים גלובליים לדפוסים הישראליים.

אופן שילובן של קבוצות חברתיות בצה"ל והדיון התקשורתי שהוא מעלה הוצג במאמרם של שי שטרן ואופיר קבילו. הם מרחיבים את הדיון על שילוב החרדים ומציעים חקר מקרה: שילוב האוכלוסייה החרדית ב"מרחבי שילוב" מגוונים שמטרתם לספק את צורכי הביטחון הלאומי של מדינת ישראל, תוך התמקדות בתעשיות הביטחוניות. נחי שאולי משעול כתב על התייחסות היומונים החרדים לגיוס חרדים לצה"ל בשנה הראשונה של מלחמת "חרבות ברזל".

נקודת מבט נוספת וחשובה כשלעצמה על שילוב קבוצות חברתיות היא סוגיית מקומן ותפקידיהן של **נשים בצבא ובמלחמה**. זו קיבלה ממד חדש במהלך מלחמת "חרבות ברזל", בדגש על תחילתה. סוגיה זו מיוצגת כאן בשני מאמרים: פרופ' אלישבע רוסמן-סטולמן ואיתמר ריקובר בחנו את הדיון הציבורי על שילובן של נשים בתפקידי לחימה בצה"ל על רקע המלחמה; וצליל כהן מציגה את נקודת המבט הייחודית של מפקדות בדרג סא"ל-תא"ל שהשתתפו במלחמה.

המלחמה מעלה את הצורך בבחינה מחודשת של **ניהול המשא"ן** של צה"ל. מאיר פינקל מציע מבט על כוח האדם הצבאי כמערכת; מילי אולינובר, אייל פוגל ואריאל בניסטי כתבו על השפעת המלחמה על מועמדים לקצונת לוחמה בצה"ל מתוך נתוני המרכז למבדקי קצונה.

במסגרת ניהול המשא"ן, **מערך המילואים** הוא ללא ספק אחת הסוגיות האנושיות והחברתיות המרכזיות ביותר שהמלחמה העירה, והיא עולה לעיתים תכופות בגיליון ממגוון היבטים: ארי סינגר מנתח את הסיבות שבגינן התגייס למלחמה מערך המילואים ה"בלתי כשיר" לכאורה ו"חסר המוטיבציה" לכאורה ביעילות יוצאת דופן; שחר מנדלוביץ' וטלי לוי מתייחסים למנהיגות של מפקדי מילואים בעת המלחמה; מרדכי לאש, עוזי בן שלום ושני אלמוג דנים בשחיקה מבצעית של חיילי מילואים במלחמה ובאופני ההתמודדות מולה.

השפעת המלחמה על האדם בקרב (ובשירות בצה"ל בכלל) עלתה במגוון מאמרים: דימיטרי סקולסקי עסק בהשפעת הפערים בחוויית הזמן על התקשורת בין לוחמים בצבא לבין יקיריהם באזרחות בתקופת המלחמה; סא"ל ב' בחנה כיצד לאקלים השתתפותי יש יכולת השפעה על מגוון היבטים הקשורים ללחימה בקרב צוותי ים וחוף בחיל הים; מרדכי לאש, עוזי בן שלום ושני אלמוג כתבו על שחיקה מבצעית של חיילי מילואים.

מנהיגות בשדה הקרב היא סוגיה מרכזית ספציפית הקשורה להשפעת המלחמה על האדם: שני אלמוג כתבה על אמון במפקדים במצבי קרב במלחמת "חרבות ברזל"; ושחר מנדלוביץ' וטלי לוי עסקו במנהיגות של מפקדי מילואים בעת המלחמה. קריאה מועילה,

מאיר פינקל ורוני טיארג'אן-אור, עורכי הגיליון